

VASS ÁGNES*

Magyar törvény, szlovák diskurzus

Az egyszerűsített honosítás sajtóvitája Szlovákiában

A Magyar Országgyűlés által elfogadott, a magyar állampolgárságról szóló törvény módosítására¹ egyedül Szlovákia válaszolt jogi lépésekkel. Az egyszerűsített honosítás bevezetéséről szóló döntéssel egy napon a Szlovák Nemzeti Tanács is módosította a szlovák állampolgárságról szóló törvényt.² A módosítás értelmében az a szlovák állampolgár, aki „kifejezett akaratnyilvánítás” alapján felveszi egy másik állam állampolgárságát, elveszíti szlovák állampolgárságát.³ Az

* Vass Ágnes, MTA TK Kisebbségkutató Intézet, Budapest, tudományos segédmunkatárs, vass.agnes@tk.mta.hu

¹ A Magyar Országgyűlés 2010. május 26-án fogadta el a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosítását, amellyel bevezette az egyszerűsített honosítási eljárást. Ennek értelmében az a nem magyar állampolgár, akinek valamelyik felmenője magyar állampolgársággal rendelkezett, vagy valószínűsíti magyarországi származását, valamint igazolja magyar nyelvtudását, kedvezményesen honosítható anélkül, hogy Magyarországon lakhellyel rendelkezne.

² 40/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom občianstve Slovenskej republiky (40/1993-es számú, a Szlovák Nemzeti Tanács által elfogadott, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló törvény).

³ Predpis č. 250/2010 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a doplná zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov: „(16) Štátny občan Slovenskej republiky stráca štátne občianstvo Slovenskej republiky dňom, ktorým na základe výslovného prejavu vôle, ktorým je žiadosť, vyhlásenie alebo iný úkon *SME*rujúci k nadobudnutiu cudzieho štátneho občianstva, dobrovoľne nadobudne cudzie štátne občianstvo. (17) K strate štátneho občianstva podľa odseku 16 nedôjde, ak štátny občan Slovenskej republiky nadobudol cudzie štátne občianstvo v súvislosti s uzavretím manželstva so štátnym občanom cudzieho štátu (...)” (250/2010-es számú törvény, mellyel módosul és kiegészül a Szlovák Köztársasá-

új törvény azonban nem áll meg ennél: az a személy, aki felvett egy másik állampolgárságot, köteles ezt a tényt közölni a lakhelye szerint illetékes államigazgatási szervvel. Ennek elmulasztását a törvény 3319 eurós bírsággal bünteti. Szlovákia tehát azon uniós országok közé tartozik, amelyek nem támogatják a kettős állampolgárság gyakorlatát.⁴ Mindennek háttérében pedig a határon túl élő magyarok számára biztosított egyszerűsített honosítási eljárás bevezetéséről szóló döntés áll.

A szlovák parlament által elfogadott módosítást széles körű vita előzte meg, mivel a törvénymódosítás annak megalapozatlansága miatt jogi és politikai szempontból is támadható volt. A legfontosabb jogi szempont az volt, hogy a szlovák parlament által végül széles körben támogatott és elfogadott módosítás szembemegy a Szlovák Alkotmány 5. § (2) bekezdésével, mely így fogalmaz: „A Szlovák Köztársaság állampolgárságától akarata ellenére senki nem fosztható meg.”⁵ Az új jogszabály értelmében azonban a második állampolgárság megszerzésével a szlovák állampolgárság elvesztése

ság Nemzeti Tanácsa által elfogadott 40/1993-as számú, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló törvény: „(16) A Szlovák Köztársaság állampolgára azon a napon, amikor kifejezett akaratnyilvánítás alapján felveszi egy másik állam állampolgárságát és igénylés, igazolás vagy bármilyen más erre vonatkozó igazolás létrejön erről, elveszíti szlovák állampolgárságát. (17) Nem kerül sor az állampolgárság 16. bekezdésben meghatározottak szerinti elvesztésére, amennyiben a Szlovák Köztársaság állampolgára egy másik állam állampolgárával kötött házasság által szerzett másik állampolgárságot (...)“ Forrás: <http://www.zbierka.sk>

⁴ Az uniós tagállamok közül Csehországban volt érvényben a szlovák szabályozással azonos rendelkezés, amely azonban 2014. január elsejétől megváltozott, vagyis Csehország is támogatja a kettős állampolgárságot. Észtország állampolgársági törvénye semmilyen esetben nem tolerálja azt, míg Dánia, Írország, Lettország, Litvánia, Hollandia és Spanyolország különböző esetek meghatározásával szintén igyekszik elkerülni a többes állampolgárság létrejöttét, az ő esetükben azonban nem beszélhetünk olyan szigorú szabályozásról, mint amilyen a szlovák. Meg kell említenünk még Németországot, mely egy másik EU-s ország vagy svájci állampolgárság esetén szintén engedi a többes állampolgárságot. Bővebb összefoglalásért lásd a <http://eudo-citizenship.eu/> oldalon található összehasonlításokat.

⁵ 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky: Čl. 5. (2) „Nikomú nemožno odňať štátne občianstvo Slovenskej republiky proti jeho vôli.“ (460/1992 sz. A Szlovák Köztársaság Alkotmánya 5. § (2.): „A Szlovák Köztársaság állampolgárságától akarata ellenére senki sem fosztható meg.“ Forrás: <http://www.zbierka.sk>

szinte automatikusan, a törvény által történik meg, anélkül, hogy a személy arról saját akaratából lemondana.

A 2010 nyarán bekövetkező kormányváltással hatalomra kerülő szlovák jobboldali-liberális politikai pártok nem értettek egyet az állampolgársági törvény Fico által véghezvitt módosításával, és egy évvel később a Híd-Most által a Szlovák Alkotmánybíróság elé került a törvény. Az AB azonban több évvel a benyújtást követően sem hozott érdemben döntést arról, hogy a három évvel korábban módosított állampolgársági törvény szembemegy-e a szlovák alkotmányban foglaltakkal vagy sem. Az AB tehetetlensége egyértelműen jelzi az ügy politikai érzékenységet: vélhetően annak kimondása, hogy a törvénymódosítás összhangban van a szlovák alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányosság szempontjából is vállalhatatlan döntés lett volna, így a legfelsőbb taláros testület nem vállalta ezt a lépést. Ugyanakkor ennek ellenkezőjét sem mondták ki, hiszen azzal az egész szlovákiai politikai vezetés hitelességét kérdőjelezték volna meg nem csak szlovákiai, de nemzetközi szinten is. Így a látszat fenntartására alkalmasnak vélt zárt ajtós meghallgatások után érdemi döntés nélkül az Alkotmánybíróság 2014. január 29-i zárt ülésén határozatlan időre elhalasztotta az ügyet.⁶

Az egyszerűsített honosítás bevezetéséről szóló döntés – a státusz törvényhez hasonlóan – széles vitákat váltott ki Szlovákiában, és ezt nagyban befolyásolta az is, hogy a magyarországi döntés a szlovákiai parlamenti választások kampányának finisében született meg. Két héttel a választások előtt az egyszerűsített honosítás, a szlovákiai magyarok magyar állampolgársága és ennek vélt vagy valós következményei és veszélyei a szlovákiai választások egyik legfontosabb témakörévé váltak.

A magyar törvénymódosítás előtt egy nappal a Szlovák Nemzeti Tanács rendkívüli ülésen fogadta el nyilatkozatát, melyben elfogadhatatlannak tartotta a tervezett magyarországi döntést, főleg annak egyoldalúsága miatt. A szlovák állampolgársági törvény módosításának indokai között is szerepelt, hogy a nemzetközi jog szempontjából elfogadhatatlan az ilyen döntés meghozatala a kérdésben leginkább érintett államokkal történő bilaterális egyeztetések nélkül, és

⁶ Az AB döntéséről lásd: Ústavný súd Slovenskej republiky - Tlačová informácia č. 5/2014. Forrás: portal.concourt.sk

Magyarország ezzel a döntéssel megsérti a jószomszédi viszonyról megkötött szerződést is.⁷

A politikai vita során többek között azt is kifogásolták, hogy Magyarország anélkül ad állampolgárságot, hogy az adott személy az ország területén élne, illetve a kulturális kötődésen kívül bármilyen más – valós – viszonya lenne az országgal. A csupán a nemzeti hovatartozás alapján megadott állampolgárság gyakorlatát elutasították, még annak ellenére is, hogy korábban Szlovákia is alkalmazott hasonló gyakorlatot.⁸ A politikai diskurzus során a kettős állampolgárságot a „hazával” szembeni hűtlenséggel kötötték össze, mely Bauböck szerint a leggyakoribb ellenérv a többes állampolgársággal szemben.⁹ A hűtlenség mellett olyan kérdések is belekerültek az állampolgárságról kialakult vitába, mint a szlovák állam érdekeinek védelme, az ország területi egységének veszélyeztetése, valamint az is, hogy a magyar döntés által Szlovákia állampolgárainak 10%-a magyar állampolgárrá válhat anélkül, hogy Magyarország területén élne.¹⁰

E „veszélyek” elkerülése érdekében módosították tehát a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló törvényét, amely azonban több kérdést nem tisztázott. Nem definiálja világosan például a hatóságok szerepét, nincs részletezve jogkörük, és az sem, hogyan kell fellépniük abban az esetben, ha valakiről bebizonyoso-

⁷ *Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a doplná zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov* (Kormányjavaslat a Szlovák Nemzeti Tanács által, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló 40/1993-as számú törvény módosításáról.) (A) Všeobecná časť: (...) „Z hľadiska medzinárodného práva je obvyklé, že sa otázka dvojakého štátneho občianstva rieši na bilaterálnej úrovni medzi zúčastnenými štátmi s cieľom eliminovať negatívne dopady dvojakého štátneho občianstva.” (A nemzetközi jog értelmében az az elfogadott, ha a kettős állampolgárság kérdését az érintett államok bilaterális szinten tárgyalják meg egymás között, azzal a céllal, hogy a kettős állampolgárságból adódó negatív hatásokat megszüntessék.) A törvénymódosítás indoklása elérhető: www.nrsr.sk

⁸ Lásd a külföldi szlovákokról szóló törvényt: 474/2005 Z. z. Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene i doplnení niektorých zákonov.

⁹ Bauböck, Rainer: Citizenship and national identities... I.m., 1997, 297-334.

¹⁰ Erről lásd a sajtótájékoztatón elhangzottakat: Fico zvoláva pre dvojaké občianstvo Maďarov bezpečnostnú radu štátu. (2010. 05. 14.) <http://www.pravda.sk> ; Maďari schválili dvojaké občianstvo (2010. 05. 26.) <http://www.pravda.sk>; Fica maďarské občianstvo desí (2010. 05. 13.), <http://www.sme.sk> .

dik, hogy rendelkezik másik állampolgársággal is. Az így létrehozott joghézagok lehetőséget adnak arra, hogy a második állampolgársággal rendelkezők „eltitkolják” ezt a tényt.¹¹ A jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint a szlovák kormány azon félelme, hogy a szlovákiai magyarok tömegesen válnak majd magyar állampolgárrá Szlovákia területén, eddig nem igazolódott be teljes mértékben mivel a belügyminisztérium információi szerint nem a magyar állampolgárság felvétele miatt veszítették el legtöbben szlovák állampolgárságukat. A cseh, német vagy osztrák állampolgárságot igénylő személyek ugyanis jóval többen vannak, mint azok a szlovák állampolgárok, akik az egyszerűsített honosítási eljárás során vették fel a magyar állampolgárságot.

E tanulmány azt vizsgálja, a szlovák nyelvű sajtóban milyen diskurzus, vita alakult ki a magyar és a szlovák állampolgársági törvény módosítása kapcsán, és ebben a diskurzusban miképpen kerül értelmezésre az állampolgárság és a nemzethez tartozás kapcsolata – egybeesik-e a kettő, az állampolgárság kifejezi-e a nemzethez tartozást vagy sem. Elemezzük továbbá azt is, milyen állampolgárság-értelmezések bontakoznak ki, és ezekre mennyire vannak hatással a szlovákiai és magyarországi politikai diskurzusokban kialakult érrendszeres és fogalmi keretek.

A diskurzus jellemzői

Az utóbbi időszak politikai és társadalmi változásai is igazolják, amit már többen többféleképpen felvázoltak, hogy a nemzeti önmeghatározás, a nemzetépítés Szlovákiában sem lezárult folyamat. A nemzeti identitás meghatározása, megkonstruálása és dekonstruálása a különböző diskurzusokon keresztül zajlik, melyek átszövik a mindennapokat is.¹² A nemzeti önmeghatározás legfontosabb „helyszínei” a politikán kívül az oktatás, a média, valamint a törvényhozás. Ezek a csatornákon keresztül zajlik ugyanis legintenzívebben a szlovák nemzeti önkép meghatározása, mely folyamatban fontos szerepet kapnak azok a csoportok – valamint a velük való viszony –, melyek nemzetiségüket tekintve nem szlovákok. Az utóbbi néhány évben

¹¹ Dvojaké občianstvo núti krajanov klamat. Martina Kováčová, *SME*, 2010. 08. 20.

¹² Burzová, Petra: Towards a new past... 2012, i.m., 879-894.

elfogadott törvények egy része is ezt támasztja alá. A nyelvtörvény¹³ vagy a nemzeti szimbólumok használatáról szóló törvény¹⁴ a szlovák nemzet védelmét, a szlovák nemzeti identitás erősítését szolgálták, amelyek vélt vagy valós gyengülését a politikai elit általában az itt élő, nem szlovák nemzetiségű csoportokhoz köti.¹⁵ A politikai döntéshozatalban, illetve a törvényhozásban legitimációs alapként szolgál a „fenyegetés” vagy a „veszély”, mely a szlovák nemzet fejlődését, a szlovák nemzeti identitás változását szerintük negatívan befolyásolhatja. Az ilyen jellegű „veszély-narratíva” *spill-over* hatása a törvényhozáson kívül a társadalmi érintkezés, a társadalmi együttélés egyéb területein is megjelenik.¹⁶

Az állampolgársági törvény előzőekben bemutatott módosítása is feltehetően ebből a felfogásból született meg: azok, akik nem *csak* szlovák állampolgárok, nem képezhetik részét a szlovák állampolgárok által alkotott politikai közösségnek – ők hűtlenek lehetnek, veszélyeztethetik a szlovák állam érdekeit, biztonságát és területi egységét.¹⁷ A szlovák állampolgársági törvény módosításában, valamint a róla kialakult politikai diskurzusban is egyértelmű üzenetként fogalmazódott meg az a vágy, hogy az állam és a nemzet határainak ideális esetben egyazon határoknak kellene lenniük. Mivel azonban ez nincs így, az állampolgárságnak nem szabad tükröznie az egyén többes identitását. Ha a nemzeti identitás és az állampolgárság

¹³ 318/2009 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a doplníha zákon Národnej rady Slovenskej republiky č 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (318/2009 sz. törvény, mely módosítja és kiegészíti a 270/1995-ös, a Szlovák Köztársaság államnyelvéről szóló törvényt). A törvény szigorúan (szerintem nem annyira szigorúan, talán elég lenne csak az, hogy korlátozza) korlátozza a kisebbségi nyelvhasználat lehetőségeit a szlovák nyelvvel szemben, illetve pénzbírsággal bünteti azokat, akik a törvény rendelkezéseit megsértik.

¹⁴ 200/2010 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a doplníha zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 63/1993 Z. z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a doplníajú niektoré zákony (200/2010 sz. törvény, mely módosítja és kiegészíti a 63/1993-as számú, a Szlovák Köztársaság állami szimbólumairól szóló törvényt). A törvény szabályozza az állami szimbólumok (zászló, alkotmány szövege stb.) használatát, kötelezővé téve ezek megjelenítését például az állami iskolákban.

¹⁵ Chudžíková, Alena: National Identity... 2011, i.m. 110-127.

¹⁶ Mesežnikov, Grigorij; Gyárfášová, Oľga (2008): *Národný populizmus na Slovensku*. 2008, i.m.

¹⁷ Vašečka, Michal (2009): O vzťahoch k iným a k sebe...2009, i.m. 241-260.

nem is jelenti ugyanazt, az eredeti állampolgárságtól (ebben az esetben a szlováktól) „eltérő” nemzeti identitásnak nem szabad láthatóvá válnia egy másik állampolgárság által, mivel az gyengítheti a szlovák államiság integritását – legalábbis a szlovák politikai értelmezés szerint.

Laclau és Mouffe alapján Torfing azt állítja, hogy egy kérdés társadalmi jelentése nem eleve adott és nem is a társadalmi racionalitásból ered. A társadalmi jelentés a diskurzus részeként jön létre, melynek során komplex módon a cselekvést és a jelentést egyesíti egymással. Felfogásuk szerint a diskurzusnak mindig része a társadalmi ellentétek megkonstruálása is. A diskurzus kizökken helyéről, amennyiben olyan új események történnek, melyeket már nehéz vagy nem lehetséges megmagyarázni a már kialakított diszkurzív rendszerben.¹⁸ Az általunk vizsgált összefüggésben az állampolgárság és annak jelentése, valamint a szlovákiai magyarok szlovák/magyar állampolgársága alkotja a diskurzus középpontját. Az állampolgárság fogalmát onnantól, hogy a magyar országgyűlés elfogadta az egyszerűsített honosításról szóló törvénymódosítást, nem lehetett Szlovákiában a régi keretek között értelmezni.

Mint azt már a bevezetőben említettük, Szlovákia állampolgársági gyakorlatától nem idegen teljesen a 2010-ben bevezetett magyar példa. Szlovákia is adott állampolgárságot azoknak a szlovákoknak, akik nem az országban éltek, tehát az ún. etnikai alapon történő állampolgárság megadását a szlovák törvényhozás már jóval korábban alkalmazta.¹⁹ Azonban 2005-től ahhoz, hogy egy külföldi szlovák állampolgárságot kapjon, meghatározott ideig az ország területén kell tartózkodnia.²⁰ Az állampolgárságról kialakult diszkurzív

¹⁸ Torfing, Jacob: *Discourse Analysis and the Post-structuralism...* 2002, i.m. 54-56.

¹⁹ 70/1997 Z. z. Zákon o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (70/1997 – A külföldi szlovákokról szóló törvény, valamint további törvények módosítása és kiegészítése). Valamint 474/2005 Z. z. Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (474/2005 – A külföldön élő szlovákokról szóló törvény, valamint további törvények módosítása és kiegészítése).

²⁰ 1997 és 2005 között Szlovákia is lehetővé tette a külföldön élő szlovákoknak, hogy szlovák állampolgársághoz jussanak anélkül, hogy az ország területén tartózkodnának. Ez a gyakorlat 2005-től megváltozott. A 344/2007-es számú törvény értelmében hároméves folyamatos Szlovákiában tartózkodás szükséges a

rendszer onnantól válik szűkebbé, hogy az egyszerűsített honosítás által úgy kaphat valaki állampolgárságot, hogy sem rövidebb, sem hosszabb ideig nem kell Magyarország területén tartózkodnia, és „csak” kulturális és/vagy nyelvi, nemzetiségi alapon kötődik az országhoz. Ez a tény önmagában is kizökkenti az állampolgárságról alkotott eddigi felfogást, mely által az általunk elemzett közéleti vita diszkurzív rendszere az egyén nemzeti identitása és az állampolgárság közötti kapcsolat értelmezésére szűkül. A Szlovákiában élő magyarok érintettsége újabb kérdéseket hoz be a közbeszédbe, olyanokat, amikkel korábban a szlovák közéletben nem foglalkoztak ennyire nyíltan és talán ennyire átfogóan sem.

Az egyszerűsített honosítással és a szlovák állampolgársági törvénnyel kapcsolatban kialakuló diskurzusnak több terepe volt. A politikain kívül a szakmai-tudományos diskurzus nem volt annyira jelentős és nem is foglalkozott olyan árnyaltan a kérdéssel, mint ahogy ezt a közéleti véleményformálók tették. Épp ezért ebben a tanulmányban ennek a koherens közéleti vitának az elemzésére vállalkozunk, amely során a 2010 májusától 2013 októberéig terjedő időszak azon írásait vetjük össze, melyekben megjelenik ez a téma.

A cél annak vizsgálata, hogy az állampolgárság fogalmának értelmezésénél az általunk vizsgált közéleti diskurzusban hogy jelennek meg a fentiekben kifejtett állítások: az itt kibontakozó diskurzusban a szlovák állampolgársági törvényt mennyiben látják a be nem fejezett nemzeti identitás megkonstruálására tett újabb kísérletnek és hogyan vélekednek egyáltalán az állampolgárság és a nemzethez tartozás viszonyáról.

A vizsgált napilapok a liberális *SME*, a főként gazdasági és társadalmi kérdésekkel foglalkozó *Hospodárske Noviny*, valamint a baloldali *Pravda*; a hetilapok közül pedig a konzervatív *Týždeň*.²¹ Ezek a lapok azok, melyek helyet adnak különféle politikai kommentároknak, véleményeknek, glosszáknak, vitáknak, diskurzusoknak, és nem csak a szlovák újságírók, hanem a társadalmi és tudományos élet elismert szereplőinek a tollából is olvashatunk hozzászólásokat. Az általunk vizsgált diskurzusban az újságírókon kívül szociológu-

külhoni szlovák státuszával rendelkező személynek ahhoz, hogy egyszerűsített eljárással szlovák állampolgárságot kapjon.

²¹ A hetilapok közül azért ezt az egyet választottuk, mert a többi politikai és társadalmi kérdésekkel foglalkozó lap vagy megszűnt időközben, vagy csak elektronikus formában érhető el, illetve országos lefedettsége nem teljes.

sok, politológusok, jogászok, volt politikusok és szlovákiai magyar értelmiségiek vettek részt. A választott napi- és hetilapok véleményformálóknak tekinthetők, a bennük zajló diskurzusnak fontos szerepe van a szlovákiai közéleti viták során, legfőbb terepét képezik a közbeszéd formálásának. Nem utolsó sorban azért is választottuk a fent megnevezett lapokat, mert ezek a legnagyobb példányszámban olvasott, nem bulvár jellegű lapok, a hetilapok közül pedig az általunk választott hetilap az, mely országosan olvasott és társadalmi-politikai kérdésekkel foglalkozik. Az országos olvasottsággal nem rendelkező, radikális vagy bulvár jellegű lapokat tehát ebben az írásban nem vizsgáltuk, mivel azok nem vesznek részt ilyen mértékben a közbeszéd formálásában, nem biztosítanak nagy mértékben terepet a véleményeknek és diskurzusoknak, valamint nem foglalkoznak ennyire árnyaltan az egyes kérdésekkel. Valamennyi olyan publicisztikai írás gyűjteményünk részét képezte, melyekben foglalkoztak a szlovák állampolgársági törvény vagy az egyszerűsített honosítás kérdésével.²² A mindennapi eseményekről tudósító híreket és bejegyzéseket ebben a tanulmányban tehát nem vizsgáltuk. Azokkal a publicisztikai írásokkal foglalkoztunk, melyekben a szlovák állampolgársági törvény módosítása, az egyszerűsített honosítás, a szlovákiai magyarok állampolgársága, maga az állampolgárság, a kettős állampolgárság kérdésköre megjelenik. Az írások elemzésekor azok tartalmát, a bennük felvetett kérdéseket, megfogalmazott álláspontokat vizsgáltuk, valamint azt, hogyan kapcsolódnak rá a már kialakult diskurzusra az egyes írások, milyen új elemeket, megközelítéseket emelnek be a vitába.

Az egyszerűsített honosítás és a rá adott szlovák reakció kapcsán kialakult diskurzus a fogalmak, kategóriák és elképzelések összessége, melyek a jelenségeknek megpróbálnak jelentést adni. A jelentéseket folyamatosan hozzák létre, és azok a diskurzus során új elemekkel bővülnek: példaként említhető az állampolgárság fogalma, mely nem eleve adott, hanem a diskurzus során határozzák meg, mit is jelent, és ehhez próbálják kapcsolni az egyén nemzeti identitását. A magyar törvény szlovákiai közéleti vitájának vizsgálatakor nem csak azt vizsgáljuk, mik azok a témakörök, fogalmak és elkép-

²² A cikkek teljes listáját lásd a felhasznált forrásoknál.

zelések, melyek hangsúlyosan megjelennek, hanem azt is, mik azok a kérdések, melyeket kerülnek, nem vesznek be a diskurzusba.²³

A vizsgált napi és hetilapok hasábjain és online felületein kialakult tematizáció alapvetően két szálon indult el, és ez alapján a cikkeket két fő csoportba tudjuk sorolni. Az egyik kategóriába azok az írások tartoznak, melyek inkább maradnak a politikai diskurzus által kialakított nyomvonalban, és csak annak határait bővítik. Az ide tartozó cikkek elsősorban az aktuális magyarországi és szlovákiai belpolitikai helyzetből indulnak ki, az ezek háttérben álló folyamatokat próbálják megmagyarázni: miért fogadták el a törvényt, mi áll ennek háttérben, milyen lehetséges következményekkel számolhatunk. Ezek elsősorban a *Pravdá*-ban és a *Hospodárske Noviny*-ban jelentek meg. A másik szála azok a cikkek fűzhetőek fel, melyek az állampolgársággal kapcsolatos kérdéseket alulról, a mindennapi élet szintjéről közelítik meg. Ezekben jelenik meg a szlovákiai magyarság és annak kötődéseinek kérdése, az állampolgárság jelentése, valamint a kettős állampolgárságé is. Ilyen jellegű írásokat elsősorban a *SME* és a *Týždeň* hasábjain olvashatunk.

Témakörök

Az egyszerűsített honosítás

A vitában részt vevők az egyszerűsített honosítás elfogadását (tehát magát a döntést és annak körülményeit), valamint azt, hogy a határon túliak magyar állampolgárságot kaphatnak Magyarországtól, megpróbálják elválasztani egymástól.

Az egyszerűsített honosítás elfogadását alapvetően két irányból közelítik meg. Az egyik értelmezés leginkább az akkori magyar belpolitikai folyamatok eredményeként, ezek egyfajta lenyomataként értékeli a törvénymódosítást. A belpolitikai keretből nem lépnek ki, az egyszerűsített honosítást nem szemlélik összefüggéseiben. Annak

²³ „Ahhoz, hogy megértsünk egy mondatot vagy egy egész diskurzust, nem csak az adott diskurzuson belül előforduló szavakat vagy a szavak kiejtésekor a beszélő fejében megforduló elképzeléseket kell vizsgálni, hanem az argumentatív kontextusokat is. Figyelembe kell venni azokat az álláspontokat, amelyeket a beszélők kritizálnak, vagy amelyek ellen valamely indokot hoznak fel. Ha nem iSMErjük a szemben álló álláspontokat, elvesz az argumentatív jelentés”. Lásd: Billing, Michael: *Arguing and Thinking*. 1987, i.m., 91.

ellenére, hogy a státusztörvény elfogadása szintén nagy vitát váltott ki Szlovákiában, a mostani diskurzusban alig történik rá utalás.²⁴ Ha fel is idézik az akkor történeteket, azt az események tükrében teszik, a törvényről kialakult diskurzusra nem utalnak vissza. A másik megközelítés próbálja tágabban értelmezni a döntés háttérét – eszerint az egyszerűsített honosítás egyfajta jóvátétel Trianon miatt, illetve egyfajta törekvés arra, hogy a magyar nemzet egyesítése megtörténjen. Hogy mit is jelent ez a „jóvátétel” és „nemzetegyesítés”, eltérően magyarázzák. Vannak, akik az egyszerűsített honosítást úgy értelmezik, mint egy újabb fejezetet a magyar identitáspolitikai „nagykönyvében”, egy újabb lépést a magyar nemzetépítésről szóló „végtelen történetben”, melyben a kétharmados győzelmet arató magyar kormány megpróbálja reintegrálni a határon túliakat.²⁵

A kettős állampolgárság megadását a résztvevők szintén több pozícióból értékelik. Az egyik álláspont szerint a kettős állampolgárság megadása a Fidesz hatalmának megerősítésére tett kísérlet,²⁶ és bár a diskurzus kezdetekor még nem volt biztos a szavazati jog megadása, a diskurzusban részt vevők ennek bevezetését szinte tényként kezelték. A szavazati jog megadásával összefüggésben alakul ki a másik pozíció, melyben kilépnek a magyar belpolitikai keretből és próbálják tágabb összefüggésben értelmezni az eseményeket. Eszerint a magyar állampolgárság megadásával változás áll be a magyar-magyar viszonyban, vagyis megváltozik a magyar kormány határon túliakkal történő kapcsolattartásának módja: ezzel a lépéssel Magyarország jogot formál arra, hogy mint saját állampolgárait védelmező anyaország álljon ki a határon túli kisebbségi közösségek ér-

²⁴ Grigorij Mesežnikov: „Madarská hrozba“ na Slovensku ako konšpiračný stereotyp. *SME*, 2013. 09. 13.; Marián Repa: Orbánova ústava straší. *Pravda*, 2011. 04. 20.;

²⁵ Vladimír Jancura: V nekonečnom seriáli sa objavil nový motív. *Pravda*, 2010. 05. 14.; Peter Javůrek: Nedajme sa zavliecť do 19. storočia. *Pravda*, 2010. 05. 27.; Miroslav Čaplovič: Súťaž o väčšieho Maďara nemôže mať víťaza. *Pravda*, 2010. 05. 15.; Peter Schutz: Orbán spláca virtuálny dlh. *SME*, 2010. 05. 26.; Peter Morvay: V Pestí stále o tom istom. *SME*, 2010. 09. 28.; Peter Macsovszky: Rozľahlá ruská step Maďarskej politiky. *Pravda*, 2010.05.03.

²⁶ Ján Čarnogurský: Ako čelíť Orbánovi? Týždeň, 2010. 06. 06.; Miroslav Čaplovič: Dve nohy Orbána. *Pravda*, 2010. 05. 29.; Andrej Bán: Si Maďar? Preukáz svoju nevinu. Týždeň, 2011. 02. 14.

dekeiért.²⁷ Ezt egyértelműen negatív fejleményként értelmezik. A harmadik értelmezés szerint ezzel a döntéssel Magyarország elkezdett a Balkán felé orientálódni, hiszen az ilyen gyakorlat leginkább a balkáni régió országaira jellemző.²⁸ Magával a döntéssel, illetve annak elfogadásával a legtöbb szereplő nem ért egyet, ezt azonban a magyar belpolitikai folyamatok elemzésének pozíciójából teszik. Mint később látni fogjuk, a magyar állampolgárság felvételével alapvetően egyetértenek – pontosabban fogalmazva nem utasítják el azt, illetve a kettős állampolgárság gyakorlatát is egy pozitív gyakorlatnak tartják. A magyar törvény elfogadásának módjával és összefüggéseivel szemben azonban már inkább kritikusabbak és a politikai folyamatok átalakulását látják benne. A kérdés értelmezésénél látható az is, hogy a politikai diskurzustól nem térnek el teljesen, az továbbra is értelmezési keretet jelent számukra.

A szlovák állampolgársági törvény módosítása

A szlovák állampolgársági törvény módosítását valamennyi résztvevő ugyanabban a keretben értelmezi: azért kellett módosítani, mert a magyar állampolgársági törvény is módosult. A módosítás jogosságát vagy szükségességét nem kérdőjelezi meg vagy vonják kétségbe.

Tehát ki nem mondott egyetértés van a résztvevők között abban, hogy a szlovák reakciók – bizonyos szinten – jogosak, ám abban is egyetértés figyelhető meg, hogy ez a lépés nem nyújt megoldást a kialakult helyzetre.²⁹ A szlovák törvényt módosítás a már említett veszély-narratíva alapján értelmeződik, ezért válik „megértetté” a törvény – de hozzá kell tenni, hogy nem minden résztvevő számára. A vitában kevesen vannak azok, akik egyértelműen elutasítják a szlovák jogi lépéseket. Ha vannak is ilyen szereplők, ők is csak a magyar törvényt módosítás kritikája mellett teszik mindezt.

²⁷ Martin Hanus: Ach, tí naši Maďari. *Týždeň*, 2011. 01. 06.; Juraj Marušiak: Čkanie na Budapešť. *Pravda*, 2010. 11. 22.;

²⁸ Marián Repa: Balkán náš každodenný. *Pravda*, 2010. 05. 18.

²⁹ Lukáš Fila: Bezzubá slovenská odveta. *SME*, 2010. 05. 26.; Matej Hruška - Ondrej Lunter: Trianon a Kaliňák. *SME*, 2010. 05. 26.; Juraj Hrabko: Novela hlúpa a hlúpejšia. *SME*, 2010. 05. 30.

A magyar törvénymódosításhoz hasonlóan a szlovák lépést is legtöbbször az aktuális belpolitikai viszonyban értelmezik³⁰ – ha kritizálják a törvénymódosítást, azzal leginkább a politikai elittel, a szlovák politikával szembeni kritikájukat fogalmazzák meg. A szlovák–magyar politikai viszonyrendszerből nem tudnak kilépni, a szlovák törvénymódosítást és annak hatásait nem értelmezik e politikai keret nélkül. Azzal tehát, hogy Szlovákia reagált, a többség egyetért, azonban a törvény szellemét, annak kirekesztő és nacionalista karakterét általában elutasítják.³¹ A vitában résztvevők is érzékelik a bevezetésben tett állítások aktualitását, vagyis hogy a törvényhozás a szlovák politikai nemzetalkotás és nemzeti identitás-meghatározás egyik fontos csatornája, amely azonban ebben az esetben épp titkolózásra és a törvénnyel való szembehelyezkedésre kényszeríti azokat, akik nem szeretnék szülőföldjükön külföldiként élni.³² A kialakult helyzetet azonban ebből a szempontból nem vitatják mélyebben – a kérdésben érintett szlovák állampolgárokat a vitában két csoportra osztják: szlovákiai magyarokra és a többiekre (értsd Csehországban, Németországban, Ausztriában stb. dolgozók, akik ebben a vitában alig jelennek meg, holott ők is érintettek a kérdésben). A politikai elit által megfogalmazott veszély-narratíva tehát ebben a kérdésben is érezteti hatását, két szempontból is. Az egyik, hogy a szlovák állampolgársági törvény vitatásánál a résztvevők úgy értelmezik az állampolgárságot, mely nem láttatja az egyén nemzeti hovatartozását. Az állampolgárság számukra nem egyenlő a nemzethez tartozással. Ebben a diskurzusban szintén megfigyelhető, amire az állampolgárság fogalmának értelmezésekor is utalni fogunk, hogy a politikai diskurzuson kívül a magyarországi diskurzus is mennyire befolyásolja a szlovák közéleti vita során kialakított értelmezési kereteket. Mivel a magyarországi értelmezésben (nem csak a politikai diskurzus során) az állampolgársági törvény módosításának indokaként jelenik meg a nemzet jogi egyesítése az állampolgárság megadása által, a

³⁰ Dag Daniš: Fico v rukách Orbána. A Csákyho. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 19.; Dag Daniš: Skryté hrozby dvojakého občianstva. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 26.; Jaroslav Daniška: Prečo Orbán chválí Fica. *Týždeň*. 2012. 10. 16.

³¹ Grigorij Mesežnikov: Obhajoba „národno-štátných” záujmov naopak. *SME*, 2010.05.24.; Vlasta Mercová: Dvojaké občianstvo ako zbytočný strašiak. *Pravda*, 2010. 11.12.; Peter Javůrek: Kto si prihreje polievku? *Pravda*, 2011.03.25.

³² Pavel Novotný: Maďari nám občianstvo môžu zatajiť. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05.20.

szlovák értelmezés – nem csak a politikai, de az itt elemzett közéleti is – ezt elutasítja.

A másik pedig, hogy az egész törvénymódosítás szinte csak a szlovákiai magyarok miatt válik érdekessé, csakúgy, mint ahogy a politikai diskurzusban is.

Az állampolgárság és a kettős állampolgárság fogalma

Azt, hogy mit is jelent az állampolgárság (jelző nélkül), korábban nem övezte ilyen intenzitású nyilvános vita. Annak ellenére sem, hogy a szlovák állampolgársági törvénynek nem a 2010-es volt az első módosítása. Az állampolgárság újragondolását az egyszerűsített honosítás bevezetése indította el – ez készítette arra a szlovák közéleti szereplőket is, hogy definiálják, mit is jelent ez. Vašečka szerint az állampolgárság és annak tartalma volt az egyetlen „kiút” a nacionalista veszély-narratíva visszaszorítására. Az ő értelmezése szerint az állampolgárság eddigi szlovákiai értelmezése, illetve a szlovák állampolgárság értelmezése adta a legtisztább lehetőséget arra, hogy a szlovákiai társadalom ne etnikai alapon szerveződjön, illetve hogy a nemzetépítésbe az állampolgárság által belekerüljenek azok a csoportok is, amelyek tagjai nem szlovák nemzetiségűek. Az állampolgárságról alkotott jogi és politikai felfogás eddig nyitva hagyta a lehetőséget arra, hogy a szlovák államot alkotó egyének csoportjára mint politikai értelemben vett nemzetre tekinthessünk. Ennek a felfogásnak az erősítése szerinte befolyásolni tudta volna az élet más területein megjelenő nacionalista-etnikai alapon kirekesztő felfogást. A 2010-es törvénymódosítás azonban ezt a lehetőséget teljesen megszüntette, és az állampolgárság-felfogásban is megjelent a kirekesztésre alapozó szemlélet, mely hosszabb távon káros hatással lehet az egész társadalom fejlődésére is.³³

Az állampolgárság fogalmi értelmezésekor egy ki nem mondott konszenzus jön létre a résztvevők között: az állampolgárság jogok és kötelezettségek összessége, egy viszonyrendszer, mely az állam és az egyén között létrejön.³⁴ Az állampolgárság fogalmát nem kötik identitáshoz és nemzethez, az állampolgárság nem játszik sze-

³³ Vašečka, Michal: O vzťahoch k iným a k sebe...2009, i.m. 241-260. Vašečka, Michal (szerk.): *Nation über alles*. i.m., 2008.

³⁴ Silvia Porubánová: Drsné pohľadanie z Budapešti. *Pravda*, 2010. 05. 26.

repet az egyén nemzeti hovatartozásában. E diskurzusban fontos volt az egyszerűsített honosítás területén kivülisége, vagyis hogy nem kívánja meg a jövőbeni magyar állampolgároktól azt, hogy Magyarország területén tartózkodjanak (rövidebb vagy hosszabb ideig).³⁵ Itt érdemes megjegyezni, hogy a korábban meghozott, határon túli szlovákokról szóló törvény hasonló elv szerint szintén lehetővé tette a külhoni szlovákok számára, hogy kedvezményesen jussanak szlovák állampolgársághoz. A magyarországihoz hasonló szlovák rendelkezés azonban nem jelenik meg a diskurzusban, nem foglalkoznak az- zal, hogy Szlovákia már a magyar törvényt megelőzve korábban bevezette ezt a gyakorlatot. Fontos azonban mindjárt azt is hozzáte- ni, hogy a magyar törvénnyel ellentétben a szlovák törvény 2005-ös módosítása feltételként határozta meg az ország területén való tar- tózkodást.³⁶

A kettős/többses állampolgárság kérdése önmagában is megje- lenik a diskurzusban, a szlovák-magyar jelző nélkül is.³⁷ A kettős állampolgárságot – mint állapotot – teljesen elfogadhatónak tartják, egyetértenek vele. A szlovákiai magyarok kettős állampolgársága kapcsán azonban már nem alakul ki ilyen egyértelmű álláspont, itt a vélemények eltérnek egymástól. Megfogalmazódik olyan álláspont, mely szerint érthető és elfogadható, ha egy szlovákiai magyar felve- szti a magyar állampolgárságot úgy is, ha semmilyen tényleges kötő- dése nincs Magyarországhoz, és ez után is Szlovákiában él.³⁸ A má- sik álláspont ezzel kapcsolatban az, hogy azért nem éri meg felvenni nekik a magyar állampolgárságot, mert az semmivel nem ad számuk- ra többet, mint a már meglévő szlovák.³⁹ Olyan álláspont, mely kife- jezetten ellenezné azt, hogy a szlovákiai magyarok felvegyék a ma-

³⁵ Štefan Markuš: Je dvojaké občianstvo vnútornou záležitosťou štátu? *Pravda*, 2010. 05. 28.; Vlasta Mercová: Dvojaké občianstvo ako zbytočný strašiak. *Pravda*, 2010. 11.12.

³⁶ Predpis č. 265/2005 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a doplňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. 265/2005-ös számú törvény, mellyel módosul és kiegészül a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által elfogadott, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló 40/1993-as számú törvény. Forrás: <http://www.zbierka.sk>

³⁷ Silvia Porubánová: Drsné pohladenie z Budapešti. *Pravda*, 2010. 05. 26.

³⁸ Marián Repa: Maďarská Haliganda. *Pravda*, 2011. 01. 03.

³⁹ Juraj Zervan: Ohrozuje nás maďarské dvojaké občianstvo? *Pravda*, 2010. 05. 14.

gyar állampolgárságot, a vizsgált szövegekben nem fogalmazódott meg. Láthatjuk tehát, hogy a diskurzus szintjén továbbra is „semleges” fogalom marad az állampolgárság, a kettős állampolgárság pedig alapvetően egy jó gyakorlatként jelenik meg, de a területi és praktikus megközelítésből nem lépnek ki – az állampolgárságnak akkor van főleg jelentősége, ha létezik valós kapcsolat az országgal. A legtöbb résztvevőnek az érzelmi viszonyulás, a nemzeti kötődés nem alapja az állampolgárság igénylésének.

Az állampolgárság ezen felfogása, mely szerint az nem jeleníti meg az egyén nemzeti identitását, tulajdonképpen érthető, ha abból az állításból indulunk ki, hogy a szlovák törvényhozás nagyon gyakran a csehországi és magyarországi változásokra „rezonál”.⁴⁰ Nincs ez másképp a közéleti diskurzusban sem. Az elemzésből is látszik, hogy a közéleti vita próbál távolságot tartani a politikai diskurzustól, ez azonban nem mindig valósul meg. A politikai érvelésben megjelenő veszély-narratíva, az ide köthető előítéletek, a szlovák társadalomban élő mítoszok és a történelmi emlékezet által táplált felfogásokat nem sikerült feloldani, és ez az általunk vizsgált diskurzuson is érezhető. Mindezek magyarázatot adnak arra, mi az oka annak, hogy ennyire kerülnek, illetve óvatosan értelmezik azt, hogy az állampolgárság a nemzethez tartozást is kifejezheti. Egyrészt azért, mert ez a felfogás a magyarországi diskurzusban megjelent, másrészt azért, mert ennek átvételével és elfogadásával a magyar törvénymódosítás sokkal érthetőbbé és elfogadhatóvá válna, valamint könnyebben lehetne értelmezni és elfogadni azt is, hogy a szlovákiai magyarok magyar állampolgárrá váljanak.

A szlovák–magyar viszony

Az állampolgárság körül kialakult vitában érintőlegesen ugyan, de foglalkoznak a két ország közötti viszonyal is.⁴¹ Ebben az összefüggésben a határ szimbolikus fogalomként jelenik meg, melyet átvitt és gyakorlati megközelítésben is tárgyalnak.⁴² A határ mint olyan a mai napig érezhetően jelen van (nincsenek például összekö-

⁴⁰ Kusá, Dagmar: The Slovak question and the Slovak answer... I.m. 275–305.r: The Slovak question and the Slovak answer... I.m. 275–305.

⁴¹ Peter Javůrek: Ako vycúvame z dvojakého občianstva? *Pravda*, 2010. 07. 17.

⁴² Peter Javůrek: Okienka normálnosti. *Pravda*, 2013. 07. 02.

tött autópályák vagy jól szervezett tömegközlekedés), és ez átvitt értelemben is korlátozza, lehatárolja a két nemzet közötti kapcsolatot. Az ebben a kérdésben kibontakozó diskurzus szerint a határok akkor szűnnének meg, ha a két nép jobban megismerhetné egymást, ebben azonban az állampolgárság nem egy fontos tényező.⁴³ A határ olyan értelemben nem jelenik meg, mint a Szlovákiában élő magyarok és szlovákok közötti törésvonal szinonimája, amiből következtethető, hogy ez a megközelítés a diskurzus e szintjén kikopóban van, illetve a szlovákiai magyar közösség más pozícióba került, inkább jelenti a szlovákiai társadalom részét⁴⁴ – itt azonban hozzá kell tenni, hogy ez még elég kezdetleges formában jelenik meg, ezért használjuk a feltételes módot.⁴⁵

A szlovákiai magyarok

A vita fontos részét képezi annak megválaszolása, mit is jelent a magyar állampolgárság a Szlovákiában élő magyarok számára. Ezt azonban próbálják a saját keretrendszerükben megtenni a résztvevők, vagyis csak néhány napilap esetében találkozhatunk azzal, hogy a szlovákiai magyar közéletből is hozzászólna valaki a vitához.⁴⁶ Két fő vélemény alakul ki: az egyik szerint egy szlovákiai magyar számára a magyar állampolgárság felvételének nincs jelentősége, hacsak nem él az országban. Mivel az állampolgárság fogalmát egy érzelmekek nélküli jogi viszonyként, illetve egy olyan, az egyén és az állam között létrejövő kapcsolatként értelmezik, melyben nincs szerepe az egyén nemzeti hovatartozásának, ezért ebben az összefüggésben a legtöbb résztvevő szerint a szlovákiai magyaroknak nincs okuk felvenni a magyar állampolgárságot.⁴⁷ Ezzel ellentétben a másik vélemény szerint – ők vannak kevesebben – a magyarsághoz, Magyarországhoz való érzelmi kötődés alapja lehet az állampolgárság igénylé-

⁴³ Peter Javůrek: Vojna kmeňov, vojna volov. *Pravda*, 2010. 05. 25.

⁴⁴ Kálmán Petőcz: Prestaňte už strašiť Maďarmi! *SME*, 2010. 05. 27.

⁴⁵ Peter Javůrek: Duni Dunaj a chyba za chybou sa valí. *Pravda*, 2010. 06. 01.

⁴⁶ Andrej Bán - Martin Hanus: Rozdvojení Maďari. *Týždeň*, 2011. 02. 12.; Jozef Majchrák - Eva Čobejová: Som ja kolektívne nebezpečenstvo? *Týždeň*, 2010. 06. 06.

⁴⁷ Marián Repa: Maďarská Haliganda. *Pravda*, 2011. 01. 03.; Martin Hric: Búda na Maďarov. *Pravda*, 2010. 11. 23.; Martin Kugla: Dvojaké občianstvo Maďarov nás neohrozí. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 20.

sének.⁴⁸ Ebben a megközelítésben is inkább a praktikus okok jelennek meg: természetes szerintük, hogy egy szlovákiai magyarnak valamilyen szinten viszonya van Magyarországgal, hiszen magyar, magyarul beszél és adott egy kulturális kötődés – hogy ennek megélése a mindennapi életben könnyebb és egyszerűbb legyen, logikus, hogy él a lehetőséggel és felveszi az állampolgárságot, ebben semmi különleges nincs. Ebben az értelmezésben is tehát ott van a reális, valós viszony Magyarországgal: valaki ott tanul, dolgozik, vagy sokat ingázik a határon – e mindennapi kérdések megkönnyítését teszi lehetővé az állampolgárság.⁴⁹ E megközelítésből azonban az is lényeges, hogy ha nincs ilyen viszonyulás Magyarország felé, akkor az állampolgárság felvételének sincs olyan nagy jelentősége – a mindennapi élet szintjén ugyanis az otthoni, mindennapi dolgok fontosabbak, mint az útlevél színe.⁵⁰

A fentiekben kifejtettük, a vitában hogyan értelmezik a szlovák állampolgársági törvény módosítását. Ebben az értelmezési keretben új elemként jelenik meg, amikor a résztvevők a szlovákiai magyar közösség szempontjából értelmezik a törvényt. Ebben az összefüggésben a szlovák állampolgársági törvény módosítása nem a szlovák állam és az állampolgár közötti viszonyt rendezni kívánó jogi aktusként jelenik meg, hanem a szlovák államépítés és nemzetépítés egyik eszközeként, mely a szlovák állam és annak területén élő, más nemzetiségű személyek viszonyát próbálja szabályozni, mindezt pedig a már említett ellenség-narratívára alapozva.⁵¹ Más értelmezés szerint az eddigi húsz év kisebbségpolitikájának egy újabb „fejleménye” az állampolgársági törvény módosítása, mely tovább erősíti a félelem-narratívát és az aszimmetrikus viszonyokat. Ezzel a felfogással próbálnak szakítani a vitában részt vevők és a politikai diskurzussal szembehelyezkedve pozicionálják a szlovákiai magyar közösséget a szlovákiai társadalmon belül. Tagadhatatlan, hogy a vitára hatással vannak a szlovákiai és a magyarországi politikai folyamatok és az ott megjelenő értelmezések is, viszont a vita

⁴⁸ Peter Macsovszky: Keby tak Slováci boli Maďari. *Pravda*, 2010. 06. 02.

⁴⁹ Juraj Kušnierik: No a čo? *Týždeň*, 2011. 02. 14.

⁵⁰ Ján Kováč: Pre Maďarov je dôležitý dom, nie pas. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 28.; Ján Glovičko: Maďarské občianstvo? Nám ho netreba. *SME*. 2010. 05. 27.

⁵¹ Lukáš Krivošík: Čas vyvesiť vlajku. *Týždeň*, 2011. 04. 26.; Miroslav Kusý: Orbánova karta ako hlavný tromf. *SME*, 2010. 05. 25.

során megpróbálnak ezeken túllépni – ez a törekvés leginkább ebben az összefüggésben figyelhető meg. A résztvevők szerint ugyanis a szlovák állampolgársággal rendelkezők közössége alkotja a szlovákiai társadalmat, és annak az itt élő szlovákiai magyarok is részei, alakítói, függetlenül attól, hogy más a nemzetiségük. Attól pedig, hogy az állampolgárság esetlegesen többes kötődésüket kifejezheti, nem „veszélyeztetik” az ország integritását.

Érdemes megfigyelni, hogy a diskurzusban milyen megnevezéssel illetik a szlovákiai magyar közösséget. A „szlovákiai magyarok”, „itt élő magyarok” mellett gyakran találkozunk a „mi magyarjaink”, illetve a „hazai közösség” megnevezéssel is.⁵²

Összegzés

Az egyszerűsített honosítás elfogadása és a szlovák törvénymódosítás heves közéleti vitát indított el, melynek a szlovák nyelvű sajtó széles teret engedett. A kérdéskört többen többféle módon közelítették meg, ám a fentiekben ismertetett témák alkották e diskurzus gerincét. Több szempont alapján, összetetten vizsgálták meg a kérdést, a diskurzusban részt vevő szereplők pedig különböző pozíciókból szólalnak meg. Ezek a pozíciók tükrözik, hol húzódnak meg törésvonalak a diskurzus során megfogalmazott kérdésekben, nem csak a vitában részt vevők között, hanem tágabb értelemben is, tehát magában a szlovák társadalomban. A másik oldalról rögtön hozzá kell tenni, hogy a diskurzusban részt vevők alakítják is ezeket a törésvonalakat: véleményükkel mélyítik vagy élesítik, illetve szűkítik azokat. Az egyes fő témakörökön belül is különböző vélemények alakulnak ki, ugyanakkor a legtöbb kérdés esetében ki nem mondott konszenzus jön létre a szereplők között. Valamennyi általunk vizsgált lap a szlovák(iai) közélet több szereplőjét is megszólaltatta a diskurzus során, és egyik lapról sem állítható, hogy csupán egy véleményt, álláspontot képviselt volna. A konzervatívnak nevezhető *Týždeň* volt az, mely leginkább igyekezett a kérdést politikától mentesen bemutatni, a mindennapi élet szintjén, a valóban érintettek szempontjából elemezni a kialakult helyzetet.

⁵² Ján Čarnogurský: Ako čelit' Orbánovi? *Týždeň*, 2010. 06. 06.

Két esetben jön létre érezhető konszenzus: az egyik az egy-szerűsített honosítás kérdése, a másik pedig a szlovák állampolgársági törvény módosítása. Az előbbit a magyar belpolitikai folyama-tok eredményeként értelmezik, illetve ennek kapcsán létrejön egy, a Trianon-narratívát előtérbe helyező pozíció (az ide sorolható részt-vevők vannak kevesebben), és a jelenlegi magyarországi folyama-tokat okként feltüntető megfogalmazás. A szlovák állampolgársági törvény módosítása kapcsán a „veszély-narratíva” átvétele érződik a vitában: bizonyos szinten „érthető” az, hogy Szlovákia reagált, de a legtöbben nem értenek egyet a törvénymódosítás szellemiségével.

A nemzeti önmeghatározással, nemzeti identitással kapcsolat-ban kialakult korábbi vitákban nem kapott szerepet az állampolgár-ság, sem a politikai körökben, sem pedig azon kívül. Ebben a vitában tehát az is fontos feladatuk volt a résztvevőknek, hogy a politikai narratívában megjelenő állampolgárság-fogalmat elfogadják vagy esetlegesen új tartalommal töltsék meg. Az állampolgárság értelme-zésében megjelent a nemzethez való viszonyulás kérdése, mely ko-rábban nem képezte diskurzus tárgyát Szlovákiában. Eszerint az ál-lampolgárságnak nem szabad megjelenítenie az egyén esetleges töb-bes kötődését: egy állammal fennálló jogi viszonyt jelent az állam-polgárság, melyben a hangsúly azon van, mely országban él valaki, nem pedig azon, hogy mely nemzethez tartozónak vallja magát. A politikai értelmezés tehát a területiségből kiindulva értelmezi az ál-lampolgárságot, mely egy országhoz és nem pedig egy nemzethez való viszonyt jelent. A vita során nem sokban térnek el ettől az ér-telmezéstől, azonban sokkal rugalmasabban viszonyulnak a többes kötődés állampolgárságokon keresztüli megnyilvánulásához.

Az állampolgárságról kialakult vita során is megerősítést nyertek a bevezetőben elmondott állítások. A magyarországi állam-polgárság-értelmezés, vagyis az, hogy az állampolgárság a nemzet-hez tartozást kifejezheti, egyértelműen hat a szlovákiai értelmezésre. Mivel a magyarországi értelmezés összeköti az állampolgárságot a nemzethez tartozással, a szlovák vitában ezt az értelmezést megpróbálják árnyaltabbá tenni: nem utasítják vissza egyértelműen, azonban hangsúlyosan jelenik meg az állampolgárság azon értelmezése, mely szerint ez elsősorban egy állam és az egyén közötti viszony. A szlo-vák állampolgárság elsősorban a szlovákiai politikai közösségben való tagságot jelenti, mely közösségbe azok is beletartoznak, akik nem szlovák nemzetiségűek.

A vita is bizonyítja, hogy a bevezetőben említett diskurzusok fontos szerepet játszanak a szlovák nemzeti identitás alakításában, és ez alól az állampolgárság kérdése sem kivétel. A kibontakozó vita megmutatja azt is, hogy a sajtó mennyiben van jelen ebben a folyamatban: a politikai diskurzus mellett (vagy azzal szemben) más megközelítésben próbálja újraértelmezni a kérdést. Az állampolgárságról kialakult vita során a politikai érvek megkérdőjelezése mellett megtörténik a szlovákiai magyar közösség egyfajta újrapozícionálása is, ami a politikai diskurzusból teljesen kimaradt. Az állampolgárság kapcsán kialakult vita mutatja tehát, hogy az identitással, önmeghatározással kapcsolatos kérdések megvitatásának egyik fontos tere maradt a média és azon belül a sajtó, amely korrigálja, újraértelmezi és próbálja feloldani a nemzeti önmeghatározással kapcsolatban az évek során kialakult, meglehetősen merev és egyoldalú politikai felfogást. Megpróbálják feloldani a politikai elit által kommunikált vesztély-narratívát, a résztvevők által felállított érvrendszerben azonban érezhetőek bizonytalanságok. A vita során felmerülő legfontosabb témakörök bemutatásakor is látszik, hogy a vitában részt vevők a nemzeti alapon történő társadalomszervezést bár kritizálják, azt egyértelműen és egyöntetűen nem utasítják el – ezt leginkább a szlovák állampolgársági törvény módosítása kapcsán kifejtett elgondolások is bizonyítják.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Bauböck, Rainer: Citizenship and national identities in the European Union. In: Eugen, Antalovsky; Josef, Melchior és Sonja, Puntcher-Riekmann (szerk.): *Integration durch Demokratie. Neue Impulse für die Europäische Union*. Marburg, Metropolis, 1997, 297-334.
- Billing, Michael: *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*. Cambridge University Press, 1987.
- Burzová, Petra: Towards a new past: Some reflections on nationalism in post-socialist Slovakia. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. 2012, Vol. 40., Nr. 6., 879-894.

Chudžíková, Alena (2011): National Identity in the Political Discourse in Slovakia. *Sociologie Românească*, 2011, Vol. IX., Nr. 1., 110-127.

Mesežnikov, Grigorij és Gyárfášová, Oľga: *Národný populizmus na Slovensku*. Inštitút pre verejné otázky. Bratislava, 2008.

Kusá, Dagmar: The Slovak question and the Slovak answer: Citizenship during the quest for national self-determination and after. In: Bauböck, Rainer; Rechinig, Bernhard és Sievers, Wiebke (szerk.): *Citizenship Policies in New Europe*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 275–305.

Torfinng, Jacob: Discourse Analysis and the Post-structuralism of Laclau and Mouffe. *European Political Science*, 2002, Vol. 2., 54-56.

Vašečka, Michal: O vzťahoch k iným a k sebe: diverzita v krajine pod Tatrami. In: Bútora, Martin ; Kollár, Miroslav; Mesežnikov, Grigorij és Bútora, Zora (szerk.): *Kde SME? Mentálne mapy Slovenska*. Pozsony, Inštitút pre verejné otázky - Kalligram., 2009, 241-260.

Vašečka, Michal (szerk.): *Nation über alles*. Pozsony, Center for Research of Ethnicity and Culture, 2008.

ELEMZETT ÚJSÁGCIKKEK:

Andrej Bán: Si Maďar? Preukáž svoju nevinu. *Týždeň*, 2011. 02. 14.

Andrej Bán, Martin Hanus: Rozdvojení Maďari. *Týždeň*, 2011. 02. 12.

Miroslav Čaplovič: Dve nohy Orbána. *Pravda*, 2010. 05. 29.

Miroslav Čaplovič: Súťaž o väčšieho Maďara nemôže mať víťaza. *Pravda*, 2010. 05. 15.

Ján Čarnogurský: Ako čeliť Orbánovi? *Týždeň*, 2010. 06. 06.

Dag Daniš: Skryté hrozby dvojakeho občianstva. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 26.

Dag Daniš: Fico v rukách Orbána. A Csákyho. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 19.

Jaroslav Daniška: Prečo Orbán chváli Fica. *Týždeň*, 2012. 10. 16

Lukáš Fila: Bezzubá slovenská odveta. *SME*, 2010. 05. 26.

Ján Glovičko: Maďarské občianstvo? Nám ho netreba. *SME*, 2010. 05. 27.

Martin Hanus: Ach, tí naši Maďari. *Týždeň*, 2011. 01. 06.,

Juraj Hrabko: Novela hlúpa a hlúpejšia. *SME*, 2010. 05. 30.

Matej Hruška, Ondrej Lunter: Trianon a Kaliňák. *SME*, 2010. 05. 26.

Martin Hric: Búda na Maďarov. *Pravda*, 2010. 11. 23.

Vladimír Jancura: V nekonečnom seriáli sa objavil nový motív. *Pravda*, 2010. 05. 14.

Peter Javůrek: Ako vycúvame z dvojakeho občianstva? *Pravda*, 2010. 07. 17.

Peter Javůrek: Okienka normálnosti. *Pravda*, 2013. 07. 02.

Peter Javůrek: Kto si prihreje polievku? *Pravda*, 2011.03.25.

Peter Javůrek: Duní Dunaj a chyba za chybou sa valí. *Pravda*, 2010. 06. 01.

- Peter Javůrek: Nedajme sa zavliecť do 19. storočia. *Pravda*, 2010. 05. 27.
- Peter Javůrek: Vojna kmeňov, vojna volov. *Pravda*, 2010. 05. 25.
- Ján Kováč: Pre Maďarov je dôležitý dom, nie pas. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05. 28.
- Lukáš Krivošík: Čas vyvesiť vlajku. *Týždeň*, 2011. 04. 26.
- Martin Kugla: Dvojaké občianstvo Maďarov nás neohrozí. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05.20.
- Juraj Kušnierik: No a čo? *Týždeň*, 2011. 02. 14.
- Miroslav Kusý: Orbánova karta ako hlavný tromf. *SME*, 2010. 05. 25.
- Peter Macsovszky: Keby tak Slováci boli Maďari. *Pravda*, 2010. 06. 02.
- Peter Macsovszky: Rozľahlá ruská step Maďarskej politiky. *Pravda*, 2010.05.03.
- Jozef Majchrák - Eva Čobejová: Som ja kolektívne nebezpečenstvo? *Týždeň*, 2010. 06. 06.
- Štefan Markuš: Je dvojaké občianstvo vnútornou záležitosťou štátu? *Pravda*, 2010. 05. 28.
- Juraj Marušiak: Čakanie na Budapešť. *Pravda*, 2010. 11. 22.
- Vlasta Mercová: Dvojaké občianstvo ako zbytočný strašiak. *Pravda*, 2010. 11.12.
- Grigorij Mesežnikov: „Maďarská hrozba“ na Slovensku ako konšpiračný stereotyp. *SME*, 2013. 09. 13.

Grigorij Mesežnikov: Obhajoba „národno-štátných” záujmov naopak. *SME*, 2010.05.24.

Peter Morvay: V Pešti stále o tom istom. *SME*, 2010. 09. 28.

Pavel Novotný: Maďari nám občianstvo môžu zatajiť. *Hospodárske Noviny*, 2010. 05.20.

Kálmán Petőcz: Prestaňte už strašiť Maďarmi! *SME*, 2010. 05. 27.

Silvia Porubánová: Drsné pohladenie z Budapešti. *Pravda*, 2010. 05. 26.

Marián Repa: Maďarská Haliganda. *Pravda*, 2011. 01. 03.

Marián Repa: Orbánova ústava straší. *Pravda*, 2011. 04. 20.

Marián Repa: Balkán náš každodenný. *Pravda*, 2010. 05. 18.

Peter Schutz: Orbán spláca virtuálny dlh. *SME*, 2010. 05. 26.

Juraj Zervan: Ohrozuje nás maďarské dvojaké občianstvo? *Pravda*, 2010. 05. 14.

Fico zvoláva pre dvojaké občianstvo Maďarov bezpečnostnú radu štátu. *PRAVDA* (2010. 05. 14.); Maďari schválili dvojaké občianstvo *PRAVDA* (2010. 05. 26.)

Fica maďarské občianstvo desí. *SME* (2010. 05. 13.)

Dvojaké občianstvo núti krajanov klamať. Martina Kováčová, *SME*, 2010. 08. 20.

EGYÉB FORRÁSOK:

460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky. (A Szlovák Köztársaság Alkotmánya) forrás: www.zbierka.sk

- 40/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o štátnom občianstve Slovenskej republiky (40/1993 a Szlovák Nemzeti Tanács által elfogadott, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló törvény). Forrás: www.zbierka.sk
- 70/1997 Z. z. Zákon o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (70/1997 – A külföldi szlovákokról szóló törvény, valamint további törvények módosítása és kiegészítése). Forrás: www.zbierka.sk
- 265/2005 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. 265/2005-ös számú törvény, mellyel módosul és kiegészül a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa által elfogadott, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló 40/1993-as számú törvény. Forrás: www.zbierka.sk
- 474/2005 Z. z. Zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (474/2005 – A külföldön élő szlovákokról szóló törvény, valamint további törvények módosítása és kiegészítése). Forrás: www.zbierka.sk
- 344/2007 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (344/2007-es számú törvény, mely módosítja és kiegészíti a 40/1993-as, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló törvényt.). Forrás: www.zbierka.sk
- 318/2009 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (318/2009 sz. törvény, mely módosítja és kiegészíti a 270/1995-ös, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló törvényt). Forrás: www.zbierka.sk

200/2010 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 63/1993 Z. z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (200/2010 sz. Törvény, mely módosítja és kiegészíti a 63/1993-as számú, a Szlovák Köztársaság állami szimbólumairól szóló törvényt). Forrás: www.zbierka.sk

250/2010 Z. z. Zákon, ktorým sa mení a doplna zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (A Szlovák Köztársaság állampolgárságáról módosításáról szóló törvény) Forrás: www.zbierka.sk

Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (Kormányjavaslat a Szlovák Nemzeti Tanács által, a Szlovák Köztársaság állampolgárságáról szóló 40/1993-as számú törvény módosításáról.) A törvénymódosítás indoklása elérhető: www.nrsr.sk